

„СТИГА С ТОЗИ ВОЛКЕР!“

Седнахме край дългата дървена маса в дома на семейство Волкер¹ на площада в Простейов. Срещу мен настаниха млада жена в дълбок траур, която госпожа Волкер бе облякла в рокля от черен креп и дантела. През цялото време, докато вървеше зад ковчега, придружавана от брата на Иржи, лицето ѝ беше покрито с плътен воал и едва сега на масата можяхме да видим разплаканите очи на последната любов на Волкер.

Погребението тъкмо беше свършило. Надгробните слова бяха изречени, а Марие Майерова² хвърли свежа лаврова клонка върху ковчега, който бавно спуснаха в пресния гроб. Вкоченени и смълчани, поехме по обратния път. Зимната нощ бързо настъпваше. Ханацките³ полета и равнини белееха, покрити със сняг.

Тръгнахме си от гробищата, пред нас се простираше целият ни оставащ дълъг живот. На портала поискахме да се сбогуваме, за да хванем вечерния влак, но госпожа Волкер се възпротиви и ни покани в дома си, откъдето преди час бе потеглила траурната процесия.

Съдбата на Волкер не е първата трагична съдба на поет в новата ни литература. Преди сто години умира младият Маха⁴, а след него – и Бохдан Йелинек⁵. Всяко поколение си има своите покойници, изоставили творчеството си едва започнато. После Карел Хлавачек⁶, а сега и Иржи Волкер, с когото току-що се простихме на гробището в Простейов. По това време пък Иржи Ортен⁷ е бил само на пет години. Природата, която им даде толкова малко време за живот, ги бе надарила с огромна творческа енергия. За краткия си престой на тази земя те успяха да кажат много повече, отколкото други казват през дългите години на своя живот. Може би просто така ни се струва, не знам, но тези поети стават още по-обичани след ранната си смърт. Волкер обаче се радваше на любовта на своите читатели и приживе.

¹ Иржи Волкер (Jiří Wolker, 1900 – 1924) – най-значителният представител на чешката пролетарска поезия. Роден е в Простейов и там завършва гимназия. – Б. пр.

² Марие Майерова (Marie Majerová, 1882 – 1967) – чешка писателка, журналистка, преводачка. Тя е сред основателите на Чехословашката комунистическа партия. – Б. пр.

³ Хана (Haná, Hanácko) – етнографска област в Централна Моравия. – Б. пр.

⁴ Карел Хинек Маха (Karel Hynek Mácha, 1810 – 1836) – чешки поет и белетрист, основоположник на Чешкия романтизъм. – Б. пр.

⁵ Бохдан Йелинек (Bohdan Jelínek, 1851 – 1874) – чешки поет, известен с любовната си лирика. – Б. пр.

⁶ Карел Хлавачек (Karel Hlaváček, 1874 – 1898) – чешки поет и художник, изявен декадент и представител на чешкия символизъм. – Б. пр.

⁷ Иржи Ортен (Jiří Orten, 1919 – 1941) – чешки поет. Творчеството му е силно повлияно от сюрреализма и фолклора. – Б. пр.

Вече не помня колко души се събрахме в дома на семейство Волкер – може би дванадесет, а може би петнадесет.

До разплаканото момиче седеше Константин Бибъл⁸, красив като гръцки бог, миловиден млад мъж с нежни очи. Двамата с Пиша⁹ бяха сред най-близките приятели на Волкер и той учтиво разговаряше с младата вдовица.

Не беше тайна, че много от жените, с които по онова време се сближавахме, не сваляха влюбените си погледи от момчешкото лице на Бибъл. Не беше тайна също, че Бибъл на драго сърце приемаше и още по-охотно отвръщаше на тези погледи.

Вероятно Иржи Волкер се бе запознал с това момиче на курса по танци в Простейов, но се сближиха на празничната забава, организирана по повод на завършването на курса, през януари 1923 г., т.е. година преди неговата смърт. Свидетелство за тази любов е стихотворението *На щастливото момиче (Štastnému děvčeti)*, което Волкер написа два месеца по-късно.

Преди да започне вечерята, господин Волкер покани Хора¹⁰ и мен в стаята си. Той донесе една счетоводна книга, като тези в банковите салони. Книгата беше продълговата, със зеленикава подвързия на тъмни ивици, с прилежно и красиво написан етикет: „Болестта на Иржи“. Господин Волкер беше директор на спестовната каса в Простейов. Той разгърна книгата, постави я пред нас и започна да ни чете сумите, които е трябвало да похарчи за болестта на сина си. За лекари, за санаториума в Татранска Полянка¹¹ и накрая – за погребалната агенция в Простейов. Почувствахме истинско облекчение, когато госпожа Волкер ни извика за вечеря и така успяхме да избягаме от съприкосновението с тези толкова тъжни числа.

На масата имаше гости от Бърно – Лев Блатни¹² и Далибор Халуца¹³. Горкият Блатни страдеше от същата болест като Волкер и само след няколко години и той щеше да се спомине. Присъстваха също и

⁸ Константин Бибъл (Konstantin Biebl, 1898 – 1951) – един от най-значимите поети на чешкия поетизъм и сюрреализъм. – Б. пр.

⁹ Антонин Пиша (Antonín Matěj Piša, 1902 – 1966) – чешки поет, драматург, литературен критик и журналист. – Б. пр.

¹⁰ Йозеф Хора (Josef Hora, 1891 – 1945) – чешки поет, преводач, литературен критик и журналист. – Б. пр.

¹¹ Татранска Полянка (Tatranská Polianka) – словашко селце във Високите Татри, известно със санаториума за лечение на белодробни заболявания. – Б. ред.

¹² Лев Блатни (Lev Blatný, 1894 – 1930) – чешки поет, драматург, театрален критик. – Б. пр.

¹³ Далибор Халуца (Dalibor Chalupa, 1900 – 1983) – чешки драматург, поет, редактор на „Радиожурнал“ в Бърно. – Б. пр.

учителите Каменарж и Докоупил¹⁴, както и няколко съученици на Иржи от гимназията в Простейов.

Името на Докоупил често се споменава във връзка с членството на Волкер в Комунистическата партия, като се подчертава влиянието му върху младия поет. Не беше точно така. Много по-голямо въздействие върху Волкер в това отношение оказваше дружбата му със Зденек Калиста, с когото като студенти по право делеяха скромна стаичка на улица „На Целне“ в пражкия квартал „Смихов“. Госпожа Волкер не признаваше влиянието на Калиста, но не беше права. Именно Калиста преобрази темпераментния, но иначе сериозен студент, член на младежката организация на Народнодемократическата партия, в която и баща му членуваше, и го преориентира към политическата левица, запознавайки го със студентите от обкръжението на професор Нейедли¹⁵ в Каулиховия дом на Карловия площад¹⁶. По същия начин Калиста оказва влияние и върху младежкото звучене на първата стихосбирка на Волкер¹⁷. Едва по-късно, след като се запозна с Хора и неговото обкръжение, в поезията на Волкер започнаха да се прокрадват революционни нотки, които впоследствие изцяло я завладяха.

Свидетел съм на това как Хора съветваше Волкер да зарече благопристойното си отношение към Бог, което всъщност важеше и за мен. Аз също не успях да се отърва от библейската и религиозната терминология и все се опитвах да приписвам ангелски криле на вдигнатия работнически юмрук на самия Ленин.

Посред вечерята госпожа Волкер помоли за малко внимание, изправи се и развълнувано заговори за сина си. За дълбоката му привързаност към нея още като дете и за съхранената нежност през годините. Иржи ѝ се доверявал за всичко – четял ѝ първите си литературни опити, споделял с нея първите си любовни трепети, увлечения и успехи сред момичетата в Простейов. С майчина загриженост тя следяла всичко, свързано с Иржи. Изрази огорчение само, че в Прага той водел бурен

¹⁴ Ян Каменарж (Jan Kamenář) и Антонин Докоупил (Antonín Dokoupil) са преподаватели в класическата гимназия в Простейов, оказали голямо влияние върху Иржи Волкер. – Б. пр.

¹⁵ Зденек Нейедли (Zdeněk Nejedlý, 1878 – 1962) – литературен историк, политик и общественик. – Б. пр.

¹⁶ Каулихов дом (Kaulichův dům) – сграда, в която до 1928 г. се провежда част от обучението на студентите от Философския, Природонаучния и Медицинския факултет на Карловия университет. През 1934 г. сградата е разрушена и на нейно място е построена обществена сграда в стила на функционализма, в чийто сутерен днес се намира кино клубът МАТ. – Б. ред.

¹⁷ Първата стихосбирка на Иржи Волкер е *Гост вкъщи* (*Host do domu*, 1921). – Б. ред.

бохемски живот и така сам причинил болестта си, която го погубила. В този миг тя ме стрелна с поглед.

И въпреки че след всичките тези години вече няма смисъл, ми се ще да отбележа, че ако има нещо, което от дъното на душата си мразя, това е т.нар. бохемство. Никога не съм се опитвал да водя подобен живот. Но тъй като при тези думи очите на госпожа Волкер се впиха укорително в мен, бих искал сега, макар вече да няма смисъл, да кажа следното.

С Волкер всъщност само веднъж бяхме в един беден и тъжен бар в покрайнините на „Смихов“¹⁸. Барът съвсем уместно се наричаше „Финалът“ и на него Волкер посвети едно от слабите си стихотворения. Освен в дома на семейство Тайге¹⁹, където по-късно той живееше, с Волкер се виждахме по кафенетата, но и тези срещи не бяха много чести. Впрочем скоро след смъртта на Иржи отпадна всякакво подобно подозрение. Брат му почина от същата болест. А някой от Свати Копечек²⁰ ми беше казал, че от същото са починали и старците на Иржи, както мило наричат в Моравия баба и дядо. Волкер често ги посещавал. Баба му и дядо му имали зад църквата казан за производство на морavsка ракия.

Така че по всяка вероятност това беше наследствена болест, която Волкер провокира по-скоро с аскетичния си начин на живот. Той разполагаше с малко пари, които харчеше за книги. И с много строг баща.

Накрая госпожа Волкер се обърна към потъналата в скръб млада жена. Погледна тъжното ѝ лице и с леко приповдигнат тон я помоли в памет на Иржи и на неговата любов да се откаже от светския живот и да стане монахиня.

В този момент зърнах беглата усмивка, която премина по лицето на Бибъл. А какво е минавало пък през главата на почернената невеста, не знам. Днес тя има големи деца и казват, че била щастлива.

На път към гарата Костя Бибъл ми сподели, че в момента, в който госпожа Волкер изпращала младата жена в манастир, под тежката покривка на масата дръзката му ръка се опитвала да стисне коляното ѝ.

¹⁸ „Смихов“ – квартал на Прага. – Б. ред.

¹⁹ Карел Тайге (Karel Teige, 1900 – 1951) – ключова фигура на чешкия авангард в областта на литературната есеистика и критика, архитектура, фотография и кино и една от най-важните фигури на литературнохудожествената група „Деветсил“, формулира основните естетически принципи на поезизма от 20-те години и на сюрреализма от 30-те години на миналия век. – Б. пр.

²⁰ Свати Копечек (Svatý Korčák) – историческо населено място, днес квартал на гр. Оломоуц и популярна дестинация за поклоннически туризъм в региона. На това място е посветено и едноименното лирико-епическо произведение на Волкер, включено в стихосбирката *Гост вкъщи*. – Б. ред.

През същата година, в която си отиде Иржи Волкер, в Париж почина и Анато́л Франс.

Не само Париж, цяла Франция скърбеше за него. Франция, чието име той избира за свое фамилно име, организира за великия си поет погребение, каквото според официалните власти той наистина заслужава. Устрои́ха му помпозно погребение с парад от лъскави цилиндри и военни униформи. Във Франция ги умеят тези неща! По този повод обаче парижките сюрреалисти отпечатали листовки със заглавие: *Il faut tuer le cadavre*²¹.

И с възможно най-сериозно изражение раздавали листовките на лъскавите цилиндри.

По този начин те си отмъщаваха както на Франс за неприязънта му към тяхното движение, но така също – и това беше основното – те категорично отказваха да свалят шапка и да се кланят пред административно налаганото поетично величие и слава.

За какво ли приказвам и аз всичко това!

След смъртта на Иржи Волкер популярността на поезията му бързо нарасна. Харесваха я не само младите комунисти, които пое́ха от него революционния завет, но я харесваха всякакви хора. Дори и тези, които принадле́жаха към политически противоположни и враждуващи помежду си кръгове. Стиховете му звучаха на места, от които най-малко сме очаквали. Тази популярност се дължеше не само на самата поезия на Волкер – актуална с идеите си и извикваща представата за споделено щастие, но тя се дължеше и на трагичния и преждевременен край на един млад и многообещаващ живот. Дори мъртвите от своите некролози непрестанно ни убеждават, че със смъртта им абсолютно нищо на този свят няма да се промени и само няколко сърца ще се свиват от мъка.

Книгите на Волкер се издаваха и преиздаваха, дори се подготвяше том със събрани съчинения. На пазара излизаше всичко – първите му студентски поетически опити, първите стихотворения, дневникът на Волкер, с една дума – всичко.

В поредицата на малки библиофилски издания, каквито бяха студентските *Стихотворения в проза (Básně v próze)*, *Клутия (Klytia)* и *Деца́та (Děti)* – все творби, представляващи отделни етапи от пътя на поета към *Тежък час (Těžká hodina)*, издателят Петър²² публикува и *Записки от болестта (Zápisky z nemoci)*, както и *Писма до госпожи́ца К. (Dopisy slečně K.)*, посветени на последната любов на Волкер. Освен

²¹ Трябва да убием мъртвеца! (фр.) – Б. ред.

²² Става дума за Вацлав Петър (Václav Petr, 1897 – 1978) и едноименното издателство, съществувало от 1921 до 1949 г. – Б. ред.

писмата, преписани с калиграфски почерк, изданието включва портрет на поета, дело на художника Цирил Боуда²³, и предговор, написан от самата госпожа Волкер. Книгата беше публикувана в един-единствен екземпляр. След време обаче госпожа Волкер успяла да се сдобие с този уникален екземпляр и да скъса страниците с предговора. Изглежда, че преди това тя е имала известни пререкания с издателя, но едва ли това е единствената причина за нейното решение.

Накратко, обществото ни бе погълнато от култа към поезията на Волкер, при това за доста дълго време напред.

Ние щяхме да се радваме на тази слава, споходила горкия ни приятел, ако в този култ нямаше нещо ретроградно, което ни смущаваше и просто ни пречеше в момент, в който тъкмо бяхме открили свой собствен стил, и нашето творчество не трябваше, а ние и не искахме да остане в сянката на Волкеровата поезия.

Ние следвахме модерните европейски тенденции в поезията, предначертани от Аполинер²⁴. Много от нашите критици открито признаваха, че отвърщайки се от Аполинер, Волкер е продължил традицията на Ербен²⁵.

По онова време поезията на Ербен почти нищо не ни говореше; бяхме влюбени в Аполинер и заедно с Незвал²⁶, но най-вече с Тайге просто създадохме поетизма и поезията, възпяваща удоволствията и прекрасните моменти в живота.

Но това се отнасяше не само за нас, младите. Дори Хора, този *magnus parens*²⁷ на следвоенната поезия, изостави революционните и пролетарските стихове и се обърна към вътрешния пейзаж на душата, за да напише две-три от най-хубавите си стихосбирки.

И така, след бурни дебати ние решихме да предприемем една инициатива, насочена срещу култа към Волкер, и за целта измислихме бойния лозунг „Стига с този Волкер!“. Трябва да отбележа, че Незвал не беше особено въодушевен от идеята, но в крайна сметка не я

²³ Цирил Боуда (Cyril Bouda, 1901 – 1984) – известен чешки художник, график, илюстратор. – Б. пр.

²⁴ Гийом Аполинер (Guillaume Apollinaire, 1880 – 1918) – френски поет, писател и критик. Активен участник във френския литературен авангардизъм, той играе важна роля в оформянето на естетическите принципи на кубизма, а с поезията си става непосредствен предшественик на сюрреализма. – Б. пр.

²⁵ Карел Яромир Ербен (Karel Jaromír Erben, 1811 – 1870) – чешки историк, картограф, поет, фолклорист и писател от XIX век, представител на Романтизма. – Б. пр.

²⁶ Витезслав Незвал (Vítězslav Nezval, 1900 – 1958) – чешки поет, писател и преводач, съосновател на поетизма, водеща фигура на чешкия сюрреализъм, художник, член на Комунистическата партия на Чехословакия. – Б. пр.

²⁷ Велик представител. – Б. пр.

отхвърли. И тъй като по онова време няхахме свое списание, ние информирахме Черник²⁸, който тогава беше редактор на списание „Пасмо“ (Pásmo) – орган на бърненския филиал на кръга „Деветсил“ (Devětsil). Още в следващия брой под този лозунг се появи един немного дълъг и не особено приятен коментар. И стана тя, каквато стана! След това, мисля, че в списанието за изкуство и критика „Листи“ (Listy pro umění a kritiku), се появи декларация в наша подкрепа, подписана и от писатели извън кръга „Деветсил“. Сред тях беше и Вилем Завада. Доколкото си спомням, контраатаката на привържениците на Волкер се насочи срещу Завада, на него приписаха и авторството на този непочтителен лозунг. Грешаха, аз го измислих. Оттогава мина много време!

Разбира се, култът към Волкер продължи да съществува. На нас обаче той вече не ни пречеше, защото си бяхме разчистили пътя, пък макар и само в собствените си представи. А поколението на авангарда, за което днес младите хора говорят като за легенда, съвсем скоро постигна успехи на всички фронтове: в поезията, в изобразителното изкуство, в музиката, в архитектурата. Особено в архитектурата. Но също и в поезията.

И ако за историята на изкуството трябва някак да наречем това поколение, повярвайте ми, това беше поколението на Тайге.

Не обръщайте внимание, ако в този момент сте дочули тиха въздишка. Това е моята въздишка. Въздишка по красотата на онези далечни години, когато бяхме щастливи, но не го осъзнавахме.

Днес със сигурност вече го осъзнаваме.

Превод от чешки: Елена Семерджиева

²⁸ Артуш Черник (Artuš Černík, 1900 – 1953) – чешки поет, журналист и преводач, един от инициаторите за създаването на филиал в Бърно към кръга „Деветсил“. – Б. ред.